
Kyrkomötet Gudstjänstutskottets betänkande 2016:5

Huvudgudstjänsten

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas två motioner kring huvudgudstjänsten. I motion 2016:27 föreslås att huvudgudstjänst ska kunna firas på annan veckodag än söndag. Gudstjänstutskottet konstaterar, liksom Läronämnden, att söndagen är uppståndelsens dag och därför den naturliga gudstjänstdagen. Söndagens gudstjänst är avgörande för kyrkans identitet. Utskottet konstaterar också att det inte finns något som hindrar att till exempel högmässa firas även andra veckodagar och föreslår därför kyrkomötet att avslå motion 2016:27.

I motion 2016:59 föreslås kyrkostyrelsen få i uppdrag att utreda bestämmelserna för huvudgudstjänstens firande i pastorat, dels med tanke på att färre huvudgudstjänster firas idag, dels med tanke på behovet av igenkänning i gudstjänsten på olika orter. Gudstjänstutskottet konstaterar att ansvaret för gudstjänstlivet ligger dels i församlingen, dels hos stiftet. Församlingsinstruktioner, visitationer, utbildningar och andra samlingar är exempel på olika sätt genom vilket såväl församlingens eget som stiftets främjande arbete kan ske. Utskottet föreslår kyrkomötet att avslå motion 2016:59.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:27.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:59.

Motionernas förslag

Motion 2016:27 av Mats Nilsson, Huvudgudstjänst

Kyrkomötet beslutar att uppdrag till kyrkostyrelsen att återkomma med förslag som möjliggör att huvudgudstjänst kan hållas även på vardagar.

Motion 2016:59 av Tomas Jansson, Huvudgudstjänstens förekomst

Kyrkomötet beslutar att uppdra åt kyrkostyrelsen att utreda bestämmelserna för huvudgudstjänstens firande i pastorat.

Yttrande från Läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2016:27 i Ln 2016:3y, *bilaga 1*.

Bakgrund

Motionerna

I motion 2016:27 föreslås att huvudgudstjänst ska kunna hållas även på vardagar. Motionären utgår från kyrkoordningens reglering innebärande att det i varje församling som inte ingår i ett pastorat och i varje pastorat ska firas huvudgudstjänst alla söndagar och kyrkliga helgdagar. Motionären menar att församlingens existens inte kan bero på antalet deltagare i söndagsgudstjänsterna.

I motion 2016:59 föreslås kyrkostyrelsen få i uppdrag att utreda bestämmelserna för huvudgudstjänsten i syfte att stärka Svenska kyrkans gemensamma gudstjänstliv. Motionären påtalar att igenkänningen försvinner när många av gudstjänstens moment är fakultativa och söndagens gudstjänst ser mycket olika ut i olika församlingar. Likaså påpekas att det växande antalet stora pastorat sedan 2014 och att det i församlingsinstruktionen kan anges att huvudgudstjänst firas i en av pastoratets kyrkor får till följd att allt färre huvudgudstjänster firas i Svenska kyrkan.

Kyrkoordningen

I den femte avdelningen: Gudstjänst i kyrkoordningen regleras huvudgudstjänsten. Inledningstexten till 17 kap. poängterar gudstjänstens och söndagens betydelse:

Gudstjänsten är kyrkolivets centrum, där församlingen möter Gud i Ordet och sakramenten. Kyrkans dag för huvudgudstjänsten är söndagen, eftersom Jesus Kristus uppstod på söndagen, Herrens dag.

Av bestämmelserna i 17 kap. 3 § framgår att huvudgudstjänst ska firas alla söndagar och kyrkliga helgdagar i varje församling som inte ingår i ett pastorat och i varje pastorat.

Av 17 kap. 4 § framgår att huvudgudstjänst ska firas enligt ordningarna i Den svenska kyrkohandboken. Av 18 kap. 6 § framgår det att annan ordning kan användas för visst tillfälle eller under viss tid:

Beslut om detta fattas av kyrkoherden efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker och efter medgivande av kyrkorådet eller församlingrådet. Ett sådant beslut ska genast anmälas till domkapitlet.

Om det finns särskilda skäl får domkapitlet ändra eller upphäva kyrkoherdens beslut.

Domkapitlet får besluta om det minsta antal huvudgudstjänster med nattvard som ska firas (17 kap. 5 §).

En gudstjänstplan ska tas fram och kan, om oenighet uppstår, föras till domkapitlet för beslut (17 kap. 9 §).

Kyrkohandboken

I det pågående arbete för en ny kyrkohandbok, vars resultat förväntas läggas fram i en skrivelse till kyrkomötet 2017, är naturligtvis anvisningar för huvudgudstjänsten en central del. Liksom i tidigare kyrkohandbok har inte huvudgudstjänsten en särskild ordning, utan i anvisningarna anges vilka gudstjänstordningar som kan gälla för en huvudgudstjänst.

Vad begreppet huvudgudstjänst betyder, dess funktion och dess innebörd, har utretts inom ramen för revisionen. När förslaget till ny kyrkohandbok presenterades och sändes ut på remiss 2012 redogjorde man för resultatet av utredningen i volymen *Förklaringar till Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan Del I* (Svenska kyrkans utredningar 2012:2) under rubriken Kyrkorättsliga överväganden:

Utifrån utredningen, avvägningar i revisionsprocessen och avstämningar med biskopsmötet har slutsatsen varit att begreppet ”huvudgudstjänst” fortsatt behövs. En ytterligare slutsats har varit att den befintliga terminologi och allmänna reglering som länge varit rådande i svensk-kyrklig praxis också fortsatt bör gälla. Detta innebär att gudstjänstens att tillhör det kyrkorättsliga området och regleras i kyrkoordningen (tidigare i kyrkolag) medan gudstjänstens *hur*, som rör gudstjänstens uttryck, hör till kyrkohandbokens område eller det lokala gestaltandet i församlingen.

I förslaget till ny kyrkohandbok är ”huvudgudstjänst” ett begrepp som fungerar som redskap för domkapitlens tillsyn. Flera huvudgudstjänster kan firas samma dag i en församling, exempelvis i stora församlingar med flera kyrkor och kapell. Antalet huvudgudstjänster, vilka gudstjänster som utgör huvudgudstjänster och hur många av dessa som firas med nattvard under ett år anges i församlingsinstruktionen som utfärdas av domkapitlet efter godkännande av församlingens högsta beslutande organ och kyrkoherden.

Vidare står det under rubriken Huvudgudstjänst:

Avvägningarna i förslaget mellan Högmässa och Mässa/Gudstjänst, huvudgudstjänst och vad församlingsinstruktionen reglerar handlar om att ge utrymme för lokal flexibilitet. Det handlar också om att värna det gemensamma gudstjänstfirandet som uttrycker Svenska kyrkans tro och tradition.

Bland remissvaren fanns synpunkter som uttryckte en oro för att det i de nya storpastoraten skulle firas för få huvudgudstjänster och sådana som menade att huvudgudstjänsten inte alltid skulle behöva firas på en söndag, särskilt med tanke på en liten landsbygdsförsamling.

Svaren från remissomgången med försöksverksamhet 2013–2014 blev underlag för det reviderade *Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan Del I* (Svenska kyrkans utredningar 2016:1) som sändes ut på en uppföljande remiss under våren 2016. I det reviderade förslaget tydliggörs i de övergripande anvisningarna under rubriken Huvudgudstjänst:

Huvudgudstjänst firas enligt ordning för Högmässa eller Mässa/Gudstjänst, se vidare kyrkoordningens bestämmelser. När Mässa/Gudstjänst firas som huvudgudstjänst ska Dagens bön, Trosbekännelsen, Kyrkans förbön och (vid Mässa) Måltidens moment ingå. Trosbekännelsen kan i undantagsfall utgå i huvudgudstjänst eller ersättas med trinitarisk psalm. *Den svenska evangelieboken* ska användas för bibelläsningarna vid huvudgudstjänster.

...

Flera huvudgudstjänster kan firas samma dag i ett pastorat eller en församling. Antalet huvudgudstjänster samt vilka huvudgudstjänster som firas i en församling anges i församlingsinstruktionen som utfärdas enligt bestämmelser i *Kyrkoordning för Svenska kyrkan*. I församlingsinstruktionen anges även det minsta antalet huvudgudstjänster med nattvard som firas i församlingen under ett år.

I volymen *Kommentarer Förslag Kyrkohandbok för Svenska kyrkan Del I* (Svenska kyrkans utredningar 2016:1) beskriver utredarna under rubriken Förändringar i det

reviderade kyrkohandboksförslaget hur remissinstansernas kommentarer tagits till vara. Där tydliggörs i avsnittet Gudstjänst enligt Svenska kyrkans ordning att:

Den allmänna gudstjänsten kan firas som Högmässa, Mässa eller Gudstjänst. Dessa ordningar är formade utifrån gudstjänstens grundläggande handlingsmönster, ... Vad som ingår i Högmässa respektive Mässa och Gudstjänst framgår i kyrkohandboksförslaget och sammanfattas i inledande anvisningar och översikter. ... Därmed värnas ett igenkännande med traditionen och mellan församlingarna.

...

Utifrån ordningarna för Högmässa och Mässa/Gudstjänst firas huvudgudstjänst. I kyrkohandboksförslaget finns ett särskilt avsnitt och översikter om vad som då ska ingå.

Strukturutredningen

Utredningen *Närhet och samverkan* (Svenska kyrkans utredning 2011:2) utgjorde underlag för kyrkomötets beslut 2012 om förändrade strukturer för Svenska kyrkan. Bland det material som utredningen sammanställde fanns en utvärdering av tidigare indelningsändringar som hade gjorts inom Svenska kyrkan under 2000-talet och dess effekter på medlemmar och verksamhet. Att antalet deltagare i huvudgudstjänsten minskat mest i de församlingar som inte förändrats avseende indelningen ansågs kunna bero på att antalet huvudgudstjänster blivit färre i de församlingar som lagts samman.

Med anledning av kyrkostyrelsens skrivelse KsSkr 2012:5 *Strukturfrågor* lämnades en motion 2012:61 i vilken det föreslogs att församlingskriteriet, innebärande söndaglig huvudgudstjänst i varje församling, skulle stå kvar även när en församling ingår i ett pastorat. Kyrkomötet avlog motionen i enlighet med Organisationsutskottets förslag. I betänkandet O 2012:2 *Strukturfrågor* hänvisar utskottet till Läronämndens och Gudstjänstutskottets yttranden:

Gudstjänstutskottet konstaterar, i likhet med Läronämnden, att församlingen alltid ska vara subjekt för gudstjänstlivet antingen genom att fira gudstjänst var för sig eller gemensamt i ett pastorat. Gudstjänstutskottet markerar också i sitt yttrande att den föreslagna regleringen innebär en miniminivå.

Utskottets överväganden

Huvudgudstjänst även på vardagar

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:27.

Gudstjänstutskottet konstaterar inledningsvis, liksom Läronämnden, att söndagen är uppståndelsens dag och därför den naturliga gudstjänstdagen. Det är den dag då kristna lovsjunger och tillber Gud.

Motionärens önskan att möjliggöra att huvudgudstjänst kan firas också på annan veckodag kan positivt förstås som ett sätt att inspirera till ökat gudstjänstfirande. Men att ersätta söndagens huvudgudstjänst med en gudstjänst på annan dag skulle innebära att kyrkans identitet förändras. Kristi uppståndelse är upphovet till söndagen som den kristna kyrkans glädjedag.

Utöver den söndagliga gudstjänsten finns många andra tillfällen för andakter och gudstjänster i församlingarna. Det finns inte heller något som hindrar till exempel att

högmässa firas flera gånger under veckan där det är en lämplig form för församlingen. Möjligheter att utveckla och prägla gudstjänstlivet utifrån den lokala kontexten finns redan idag i hög utsträckning. Gudstjänsten är centrum i församlingens liv.

Gudstjänstutskottet föreslår kyrkomötet att avslå motion 2016:27.

Huvudgudstjänstens förekomst

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:59.

Gudstjänstutskottet menar att igenkännligheten i gudstjänsten är en viktig aspekt av kyrkans liv. Utskottet konstaterar också att gudstjänstdeltagandet i Svenska kyrkan har minskat och ser gärna en fördjupad analys kring detta. Dock finns det anledning att tydliggöra det primära målet med att fira gudstjänst, som är att lovsjunga Gud, inte att samla så många människor som möjligt. Men att nu påbörja en utredning kring bestämmelserna för huvudgudstjänstens firande i pastorat menar utskottet inte vara den rätta lösningen.

Kyrkoordningens reglering och de senaste årens strukturförändringar kan man befara har ytterligare bidragit till det minskade gudstjänstdeltagandet. Utskottet konstaterar att ansvaret för församlingens gudstjänstliv ligger dels i församlingen, dels hos stiftet. Församlingsinstruktionen är ett viktigt verktyg i det arbetet för kyrkoherde, kyrkoråd och stift. Gudstjänstlivet som helhet, med dess när, var och hur, är också centrala frågor för såväl anställda som frivilliga medarbetare och alla gudstjänstfirare. Biskop och stift har ansvar för stöd och främjande till församlingar och pastorat. Församlingsinstruktionen och visitationer, utbildningar och samtalsdagar är några av de vägar på vilka detta kan ske.

Gudstjänstutskottet föreslår kyrkomötet att avslå motion 2016:59.

Uppsala den 29 september 2016

På Gudstjänstutskottets vägnar

Sofija Pedersen Videke, ordförande

Lena Bohman, sekreterare

Beslutande: Sofija Pedersen Videke, ordförande, Nanna Tranströmer, Maria Johansson-Berg, Johan Åkesson, Anna-Karin Stråle Börjesson, Ola Isacson, Torvald Johansson, Dag Sandahl, Katarina Ramnerö Ödestad, Sven Milltoft, Kenneth Nordgren, Sonja Grunselius, Kristina Backe, Bo Herou och Jan Segerstedt.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Niklas Nilsson, Gunilla Bengtsson, Birger Jönsson, Roger Olsson, Marie-Louise Marsjögård, Lisa Tegby, Gun Alingsjö Bäck, Lena Jönsson, Göran Wass, Anders Åkerlund, Jerker Alsterlund, Aron Emilsson, Bengt Inghammar och Agneta Hyllstam.

Biskoparna Johan Tyrberg och Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2016:3y

Huvudgudstjänst

Läronämndens yttrande över motion 2016:27

Läronämnden konstaterar att det i inledningen till kyrkoordningens 17 kapitel Gudstjänstliv står:

Gudstjänsten är kyrkolivets centrum, där församlingen möter Gud i Ordet och sakramenten. Kyrkans dag för huvudgudstjänsten är söndagen, eftersom Jesus Kristus uppstod på söndagen, Herrens dag.

I Läronämndens yttrande Ln 2008:1y citeras det tidigare yttrandet Ln 2007:14y gällande kravet på söndaglig huvudgudstjänst:

Läronämnden vill hålla fast vid den i kyrkoordningen angivna grundprincipen att huvudgudstjänst firas varje sön- och helgdag. Den nuvarande ordningen ger frihet att med domkapitlets tillstånd välja gudstjänstform och göra undantag från grundprincipen.

Läronämnden menar vidare att den frihet som i dag finns rymmer stora möjligheter att lokalt utforma gudstjänster av många olika slag för skilda sammanhang och målgrupper. Det är väsentligt att utforma gudstjänsterna så att de inkluderar många och stärker hela församlingens gemensamma gudstjänstliv.

Uppsala den 31 augusti 2016

På Läronämndens vägnar

Antje Jackelén, ordförande

Cecilia Nahnfeldt, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Antje Jackelén, ordförande, biskop Ragnar Persenius, biskop Martin Modéus, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Per Eckerdal, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Hans Stiglund, biskop Sven-Bernhard Fast, biskop Eva Brunne, Eva-Lotta Grantén, Anna Karin Hammar, Margarethe Isberg, Karin Johannesson, Håkan Möller, Jesper Svartvik och Kristin Zeiler.